

INHOUD

WOORD VOORHF 9

INLEIDING

- Het verhaal van de vrouwenkiesrechtbeweging 11
- 'De Wet moet slechts erkennen: "mensen", zonder commentaren' 12
- Chronologie 14
- Onderzoek in beweging 16
- Beelden van de beweging 16
- Dank 18

HOOFDSTUK 1, 1882-1887

- De grondwettelijke uitsluiting van vrouwen uit het kiesrecht, getoetst en vastgelegd 21
- Vrouwelijke vrijdenkers en het vrouwenkiesrecht, 1882-1883 21
- Internationale voorbeelden van vrouwenkiesrechtstrijd 22
- Het Nederlandse debat over kiesrecht in de aanstaande grondwetswijziging 26
- Aletta Jacobs' poging om te stemmen, 1883 29
- De commissie-Heemskerck Azn. en het kiesrechtartikel in de Grondwet van 1887 30

BEELDESSAY PORTRAETTEN 35

HOOFDSTUK 2, 1887-1894

- De Vrije Vrouwenvereniging en de oprichting van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht 47
- De oprichting van de Vrije Vrouwenvereniging 47
- De kiesrechttagitatie rond het wetsvoorstel-Tak van Poortvliet 49
- Vrouwen in de beweging voor algemeen kies- en stemrecht 49
- Toenemende fricties tussen de mannen en de vrouwen in de NBAKS 51
- Opmaat tot de oprichting van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht voorbij het standaardverhaal 53
- Oprichting van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, 5 februari 1894 55
- Eerste schreden op het georganiseerde vrouwenkiesrechtspad 57

BEELDESSAY ALBERT HAHN: DE SOCIALISTISCHE VISIE OP HET VROUWENKIESRECHT 61

HOOFDSTUK 3, 1894-1903

- Groei en groeistuipe van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht 69
- Netelige ontwikkeling naar een eigen orgaan 69
- Single issue of brede beweging, ofte wel: de kwestie van neutraliteit 71
- Neutraliteit als on-partijdigheid 73
- Bestrijding door de socialisten 73
- De kieswet-Van Houten en de eerste VvVK-acties bij de verkiezingen van 1897 75
- Toetreding tot het Nederlandsch Comité voor Algemeen Kiesrecht 77
- Presidentwissel van Annette Versluys-Poelman en Aletta H. Jacobs, 1903 81

HOOFDSTUK 4, 1903-1906

- Nationale politiek en internationale samenwerking** 85
- De grondwetsherziening nabij 85
- Het kabinet-De Meester en de grondwetsherziening 87
- Twee keer op audiëntie voor de grondwetsherziening 88
- Internationale en transnationale activiteiten 89
- Oprichting van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht, Berlijn 1904 92
- Het congres van de Wereldbond in Kopenhagen, 1906 94
- Internationale kiesrechtssymboliek en rituelen 96

BEELDCESSAY DE WERELDBOND VOOR VROUWENKIESRECHT/IWSA, 1904-1929 99

HOOFDSTUK 5, 1894-1908

- Naar een wijdvertakte beweging, lokaal en internationaal** 115
- De afdelingen van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht 115
- Vrouwenkiesrecht in Groningen 116
- Vorbereidingen voor het congres van de Wereldbond te Amsterdam, 1908 119
- Evolutie in de meeste landen, revolutie in Engeland 121
- Het congres van dag tot dag, 15-20 juni 1908 122
- Na het congres 125

BEELDCESSAY HET CONGRES VAN DE WERELDBOND VOOR VROUWENKIESRECHT IN AMSTERDAM, 1908 129

HOOFDSTUK 6, 1906-1908

- Het echec van de grondwetsherziening en het ontstaan van nieuwe vrouwenkiesrecht-organisaties** 141
- Grondwetswijziging! Grondwetswijziging? 141
- De bestuursverkiezingen van 1906 143
- De Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht 147
- Oprichting van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs in de SDAP 149
- De Mannenbond voor Vrouwenkiesrecht 153
- De afdeling(en) van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht in Nederlandsch-Indië, 1908-1919 154

BEELDCESSAY PROPAGANDAMATERIAAL 163

HOOFDSTUK 7, 1908-1913

- In de schaduw van de politiek: professionalisering en groei van de VvVK** 179
- Opmaat tot de verkiezingen van 1909 179
- Het confessionele kabinet-Heemskerk 1909-1913: géén grondwetsherziening 180
- Netwerken op nationale schaal: groei van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht 183
- Professionalisering van de organisatie 184
- Een betaalde propagandiste: Kee Groot, alias Marijtje 186
- Een eigen huis 188

BEELDCESSAY STRAATPROPAGANDA 191

HOOFDSTUK 8, 1908-1912

- Lijden en strijden! Het kiesrechtvertoon op Engelse en Hollandse leest** 205
- Onder de indruk van het vrouwenkiesrechtvertoon in Engeland 205
- De IWSA, de VvVK en de Britse vrouwenkiesrechtbeweging 207
- Tussen propaganda en reclame 211
- Beginnende straatpropaganda 212
- Lijden en strijden! 215

BEELDESSAY MET VLAG EN VARANDEL! 219

BEELDESSAY DE TENTOONSTELLING DE VROUW 1813-1913 235

HOOFDSTUK 9, 1912-1914

- '... alleen mannen, géén vrouwen ...' Massabeweging tegen wil en dank** 245
- De eerste 'straatbetogingen' 245
- Het voorstel-Heemskerk: 'Bij een en ander heeft de regeering alleen mannen, géén vrouwen op het oog' 246
- De protestmeeting in Den Haag, 4 mei 1913 248
- 'Zij, die het stemrecht eischen, worden toegelaten'; het zakenkabinet-Cort van der Linden 249
- Eerste echte betoging: stille ommegang op het Binnenhof, 17 september 1913 250
- Het Volkspetitionnement voor Vrouwenkiesrecht, 1914-1915; de optocht van 15 februari 1914 253

BEELDESSAY STILLE BETOGING 257

HOOFDSTUK 10, 1914-1915

- Oorlog en vrouwenkiesrecht voor de vrede** 265
- Het begin van de Eerste Wereldoorlog, augustus 1914 265
- Het Internationaal Congres van Vrouwen in Den Haag, april 1915 266
- Internationale diplomatieke missie 270

BEELDESSAY HET VOLKSPETITIONNEMENT VOOR GRONDWETTELIJKE GELIJKSTELLING VAN MAN EN VROUW 273

HOOFDSTUK 11, 1915-1918

- De grondwetsherziening in de Tweede Kamer: géén finale beslechting** 291
- Aanbieding van het Volkspetitionnement voor Vrouwenkiesrecht, 22 september 1915 291
- Het grondwetsvoorstel-Cort van der Linden, oktober 1915 292
- Een betwiste leuze: oprichting van de Neutrale Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, voorjaar 1916 294
- De grote vrouwenkiesrechtbetoging in Amsterdam, 18 juni 1916 297
- De vrouwenwacht op het Binnenhof, najaar 1916 299
- Géén finale regeling, en dus: géén algemeen kiesrecht, géén pacificatie 302
- Kakelen is geen eieren leggen 306

BEELDESSAY DE GROTE BETOGING IN AMSTERDAM OP 18 JUNI 1916 EN DE VROUWENWACHT OP HET BINNENHOF, HERFST 1916 309

HOOFDSTUK 12, 1917-1918

Mannen en vrouwen verkiesbaar, geen enkele vrouw kiesbevoegd: de verkiezingen van 1918 329

Wat betekent voor ons verkiesbaarheid zonder kiesrecht? 329

Een vrouwenlijst van de Vereeniging? 330

Vrouwen in de politieke partijen? 330

Kandidaten bij de verkiezingen van 1918 332

De verkiezingen van 1918 333

Het kabinet-Ruijs de Beerenbrouck 336

HOOFDSTUK 13, 1918-1919

De kieswet-Marchant geïnitieerd maar niet geagendeerd, als 'concessie' opgepakt, uitgesteld, bediscussieerd, besloten, bekrachtigd, afgekondigd en: gevierd 339

Het wetsvoorstel-Marchant; opgestuwd in revolutionair vaarwater 339

Uitstel 340

De kieswet-Marchant in de Tweede Kamer, 7, 8 en 9 mei 1919 343

Vrouwenkiesrecht in andere landen 345

In- en uitsluiting van het kiesrecht in het Koninkrijk der Nederlanden 347

Het overwinningsest van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, 27 september 1919 348

BEELDESSAY KIEZEN EN GEKOZEN WORDEN 353

HOOFDSTUK 14, 1919-1922

Finale: de eerste vrouwen kiezen, en: vrouwenkiesrecht in de Grondwet 363

Verkiezingen zonder en met vrouwelijke kiezers 363

'De eerste kiezeres': Elise Spauwen-Schreijnemakers 364

Grondwettelijke gelijkstelling van man en vrouw; het kiesrechtartikel in de Grondwet van 1922 365

De verkiezingen van 1922 367

'Ziet op die vrouwen niet neer'; enkele slotopmerkingen 368

NOTEN 372

RFKORTINGEN 381

BRONNEN 382

Tijdschriften 382

Digitale platforms 382

Archieven 382

HERKOMST BEELDMATERIAAL EN VAADELS 382

LITERATUUR 383

PERSONENREGISTER 387